

1. Abaújdevecser, Ortás-földek (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B?

2002. május 2-án egy bronztekerceset vittek a forrói Abaúj Múzeumba. A lelet 12,5 kg súlyú. Eredeti bronzkori darab, s a találótól 10 000 Ft-ért megvásárolta a múzeum.

Helyszíni szemlét tartottunk a tárgy lelőhelyén, melyet a község belterületétől É-ra, a Csere-oldalon túl, Berti-kútjától Ny-ra, az Ortás-földek É-i oldalán, az erdő szélén, a Békás-tó és a magassági pont közti terület-sáv Ny-i végében találtunk. A terület szántó, melyen 5–10 cm-es napraforgóvetés van. Bejártuk a területet, az egész hegytető gömbölyű kavicssal borított, egy kis obszidiándarabot és egy kovadarabot találtunk.

A hitelesítő feltárást 2002. szeptember 30. és október 5. között végeztük. Támpontunk a Békás-tó és a 223,8 m magassági pont volt. A magassági ponttól É-ra, a Békás-tó felé 45 m-re húztuk az I. kutatóárkot, (10×2 m) tájolása Ny-K. Kézi erővel kezdtünk ásni, két ásónyom után üresnek bizonyult. A magassági ponttól Ny-ra 55 m-re kezdtük az É-D-i tájolású II. kutatóárkot, (90×0,40 m), mely szintén üresnek bizonyult. A III. kutatóárok a másodikra merőlegesen D-ről É felé 25,5 m-re kezdődött, Ny-K irányú, (103×0,40 m, mélysége: 1,32 m) és szintén üres volt.

Mindhárom kutatóárokra jellemző, hogy a felső humuszréteg átlag 30 cm vastag, kavicsos, alatta sárga, illetve vörös a talaj. Egykori településnek, leletnek, faszénnek nyoma sincs.

Az Ortás-földek ÉK-i részén kovarögöket találtunk, kőpengéket gyűjtöttünk, de ezek a Berti-kútja körüli neolitik telep szóródásai.¹ Neolitik leleteket találtunk terepjáráskor a Berti-kútjától K-re, a Devecseri-patak K-i partjánál, a 0125/8 hrsz. területen is.

Bronzkori lelőhelyre utaló adatunk Pesty Frigyes helynévtárából van.

Devecserben a neolitik telepek felsőbb rétegeiben olykor talált bronzkorba sorolható cserepeket Csoma József.²

Nagy Dezső fémkeresővel kutatta át a területet. Csak az Ortás-földek É-i végénél, a lejtőhöz közel talált apró bronzdarabokat, melyeket esetleg a bronzkorra datálhatunk.

B. HELLEBRANDT MAGDOLNA

2. Abony határa

(Pest megye) U, R, LT, Sza, A, Á, Kk

2002 márciusában a Nemzeti Autópálya Rt. megbízásából terepbejárást végeztünk a 4. sz. főút 76,8–94 km,

Abonyt elkerülő szakaszán. Az elkerülő út nyomvonalának abonyi, 79,5–94 km szakaszán az útépités 18 lelőhelyet érintett. Közülük három lelőhelyen gyűjtöttük az alföldi vonaldíszes kultúra leleteit (Abony 45., 49. és 60. lh.), további 3 lelőhely (Abony 39., 48., 52. lh.) kevéssé jellegzetes anyaga szintén középső újkőkori lehet. Badeni edénytöredéket Abony 60. lelőhelyen találtunk, néhány rézkori-bronzkori töredékekkel együtt. Több lelőhelyen (Abony 41., 42., 44., 50., 51., 55.) találtunk jellegtelen őskori töredékeket. Kelta kerámiát az Abony 39. lelőhelyen gyűjtöttünk. Szarmata-késő szarmata lelőhelyek Abony 39., 41., 42., 44., 48., 49., 52., 55., 62.; valószínűleg szarmata kori lelőhelyek az 53., 54. számú. Avar kori telepek az Abony 52., 53., 60. lh. Árpád-kori települések: Abony 45., 46., 48., 49., 52., 53., 55., 61. lh. Késő középkori kerámiát három lelőhelyen (Abony 44., 45., és 50.) gyűjtöttünk. A terpbejárás leletanyaga a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

Munkatársak: dr. Simon László, Bartuczné Farkas Ildikó, Dinnyés Ágnes, Dinnyés Dóra, Fazekas László, Fodor Péter, Gera Ágnes, Tószegi Orsolya, Zoltán Péter és Zsoldos Attila.

DINNYÉS ISTVÁN

3. Acsa, Rovnya

(Pest megye) Pa

2002-ben végeztem a hitelesítő ásatást a felső paleolitik lelőhelyen. A felszíni leletkoncentráció helyén, PAS módszerrel rögzített alappontból kiindulva öt, 1×10 m-es, É-D tájolású kutatóárkot húztunk. A felszíntől számítva, néhány centiméteres eltéréssel 60–80 cm mélységben in situ helyzetben felső paleolitik települési felszínt találtunk mind az öt árokban, ami a település minimum 25×10 m-es kiterjedését bizonyítja. A települési szintet eszközök, szilánkok, okker- és faszén szemcsék jelelték. Fauna nincs. A talajtanos kutatók helyszíni megállapítása szerint a nagyon savas kémhatású talaj kedvezőtlen a csontok fosszilizációjához. A mintegy 10 cm vastagságú réteget három bontási szintben preparáltuk, hagyományosan dokumentáltuk, a leleteket beszállítottuk a Magyar Nemzeti Múzeumba. A terepet rendeztük. Az ásatás során C¹⁴ (Debrecen, ATOMKI) és okkerelemzésre mintákat gyűjtöttünk. A talajtani elemzést Ruszkiczay Zsolt fogja elvégezni, aki R. Langohr (Gent, Belgium) és Horváth Erzsébet (ELTE TTK) közreműködésével a helyszínen mintázta végig a szelvényt. Az ásatással egy időben Markó András és Péntek Attila mintákat gyűjtött a Litotékának.

T. DOBOSI VIOLA

1 CSOMA JÓZSEF: Őstörténelmi nyomok Abaújmegyében. In: Felsőmagyarországi Múzeum-egylet XI. évkönyve. Kassa, 1892.

2 Abaúj-Torna vármegye a honfoglalás előtt. In: Történelmi Közlemények Abaúj-Torna vármegye és Kassa múltjából. 1910. 1. szám, 33–48. 38–39.

CSOMA JÓZSEF: Abaúj-Torna vármegye a honfoglalás előtt. In: Történelmi Közlemények Abaúj-Torna vármegye és Kassa múltjából. 1910. 3. szám, 185–192. 189.

4. Albertirsa, 4/1. lelőhely

(Pest megye) B, Sza

A 4. számú főút 56+250–56+340 km szelvényénél 2002. augusztus 1. és szeptember 12. között próbaásatást végeztünk két 1,5–2 m széles kutatóárkot húzva. A kuta-

tóárkok 312,9 m²-es területén néhány szórványleleten kívül régészeti jelenséget nem tapasztaltunk. Az 56+340–56+570 km szelvényénél kb. 3430 m²-es, ÉNy-DK-i irányú, összefüggő ásatási felületet alakítottunk ki. 32 telepobjektumot találtunk, melyek – egy árokrészlet kivételével – a terület DK-i felén, K-DK felé lejtős domboldalon helyezkedtek el. A terepbejárás jelezte őskori településhez 28 gödör és gödörészlet tartozik a vatyai kultúra késői szakaszából. Többségük kisebb-nagyobb, öblösödő oldalú verem, többnyire hamus betöltéssel. A viszonylag bőséges leletanyag többsége kerámia, az állatcsontok (sertés, juh, szarvasmarha, ló) között kevés madárcsont, kagylóhéj és több szarvasagancs-töredék is van, a 15. gödörben kutya vázrészlete került elő. Jelentős lelet a 13. gödörből kikerült, erősen ívelt agancsdarabból készített, karcolt vonalszalagokkal díszített zablal oldaltag, és a 20. gödör bronz törpengéje, kerek markolatlapján két (kitört) szegecslyukkal.

A szarmata településhez csupán 3 árokrészlet tartozik, humuszos betöltésükben bronzkori és szarmata kerámiával, állatcsontokkal. Az ásatási felület ÉNy-i végénél feltárt árokrészlet kora bizonytalan. A terület jelentős részén mélyforgatás (rigolozás) nyomait figyelhetjük meg. A leletanyag a ceglédi Kossuth Lajos Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN

5. Almásfüzitő, Foktorok

(Komárom-Esztergom megye) Ő, Ró

2002-ben folytattuk a vicus 1998 óta folyamatos feltárását. A munkát július közepén kezdtük és augusztus végéig 150 m²-nyi területet tártunk fel. Az esőzés és az árvíz következtében feltört talajvíz a munkát jelentősen lassította. Az ideai szelvényeink részben az eddig átvizsgált területtől ÉNy-ra helyezkedtek el, illetve az 1998. évi területtől K-re nyitottunk egy nagyobb, 63 m² nagyságú felületet.

A feltárt objektumok egy őskori és egy legalább 4 fázisú római kori település létét igazolták. Az őskori leletek nagyobb részt szórványosan, települési jelenség nélkül, részben a római kori kerámiával együtt kerültek elő. Mindössze egy esetben sikerült egy, a Furchenstich kerámia időszakára tehető korábbi gödrünk folytatását dokumentálni.

A legkorábbi római kori telepjelenségek a lakógödörök és a hozzájuk tartozó cölöplyukak. Az ideai feltárással befejeztük a tavaly félbehagyott gödör feltárását, melynek betöltéséből nagy mennyiségű, a Kr. u. 1–2. század fordulójára keltezhető kerámia jött a napvilágra. A kelteztést számos dél-galliai sigillata és egy egygombos, erős profilú fibula is megerősíti. A korábbi lakógödörünkhöz hasonlóan, ebből is nagy mennyiségben kerültek elő a katonai viselethez és a lószerszámhoz tartozó veretek és gombok. A lakógödör leletanyagából kiemelkedik a polgári településeken rendkívül ritka pikelypáncél (lorica squamata) hozzávetőlegesen 60–70

páncélszeme, a ruházat egyéb tartozékaival. A páncélszemek némelyikén az összekapcsolásukra szolgáló bronzhuzalok is megőrződtek. Az egyik, ettől ÉNy-ra lévő szelvényünkben egy újabb lakógödör K-i szélét bontottuk ki, ebben a dél-galliai sigillaták mellett Pó-vidéki, barbotinos töredékek is előfordultak, melyek azonban a település kiépülésének a Kr. u. 80–400 közötti időszakra történő kelteztését nem módosítják. A 2. század közepétől a földbe mélyített lakógödöröket a többfázisú kőépületek váltják fel. Épületekre utaló nyomokat az idén többnyire csak szórványosan és omladékos formában találtunk. Az 1998. évi szelvényeinktől K-re azzal a céllal nyitottuk meg a felületet, hogy az ottani épületek folytatását feltárjuk, de itt is csupán egy ÉK-DNy-i irányú omladékos falszakaszra bukkantunk. Sajnálatos módon a kevert, planírozási rétegből került elő az a két tubus is, ami az egykori padlófűtéses épületekre utal, egyikükön azonban fennmaradt a használatot jelző vastag habarcsréteg.

A 2. lakógödör felett a tavalyi 4. épületünk D-i zárófalát bontottuk ki. A fal alatt, a szelvényünk ÉK-i negyedében egy, tavaly már észlelt, kemence planírozási réteget vágtuk át. Az ásatáson előkerült érmek többségét a késő római sírok szolgáltatták, a középső császárkori időszakból Septimius Severus denarára egyik omladékos falunk tisztításakor bukkantunk. Egy további Septimius Severus denar és Gordianus (?) sestertiusa a telepjelenséghez nem köthető, az objektumok feletti szürke, kevert rétegből jött a felszínre. Az ideai legkorábbi érmünkre, Aelius Caesar sestertiusára másodlagos helyzetben, az egyik késő római sírunk mellékleteként találtunk rá. A középső császárkor időszakhoz tartoznak a leírt jelenségeken túl a személgödörök és az árkok. Egyiküket Septimius Severus denara keltezi, pontos időrendjük azonban további tisztázást igényel. Az árkok a település szabályos, a tábor-utak irányához igazodó rendszerét jelölik ki, és a lejtésükből ítélve vízvezető szerepet is betölthettek. Ritka leletnek számít az egyikből felszínre került korai ólomházas, reliefes díszű tálka (Kr. u. 2–3. század). Ehhez az időszakhoz köthető ezenkívül három bronz térdfibula, egy bronz kardkoptató, egy bronztű, egy fültisztító pálca ugyancsak bronzból, a rehinzaberni és a westerndorfi terra sigillaták számos darabja. Ritka és mives megmunkálású az egyik személgödör anyagában talált emailos díszű, galamb alakú fibula.

A korábbi ásatási évadok adatai alapján a vicus területének nagy részét a Kr. u. 4. században, I. Constantinus uralkodása alatt feladták, és részben a korábbi objektumokat megbolygatva, a késő római időszak temetőjét hozták itt létre. A temető a már feltárt terület É-i felére koncentrálódik.

A késő római temető további 5 sírral bővült, valamennyi, a korábbiakhoz hasonlóan, ÉNy-DK-i tájolású. Két esetben melléklet nélküli temetkezéssel volt dolgunk, a többi azonban melléklettel gazdagon ellátott temetkezés volt, két női és egy férfi sír. A temető legko-